

TÜRKİYE VE ABD’NİN ORTADOĞU DIŞ POLİTİKASI: IRAK VE SURİYE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ÇATIŞAN VE ÖRTÜŞEN DEĞERLER İKİLEMİ

Okan TURAMAN

Düzce Üniversitesi, Toplam Kalite Yönetimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi

okan_turaman@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi

ahmetcelik@duzce.edu.tr

Özet

Ortadoğu Bölgesi’ni son yüzyılın en hareketli, en karışık, istikrarsızlığa en meyilli, çatışmaların sürekliliği en uzun olan bölgelerden birisi olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu tablonun mikro ve makro ölçekte insani, siyasi ve ekonomik sonuçları söz konusu olmaktadır. Bölgenin bu yapısı bölge içi ve bölge dışı aktörleri, hadiselerin mahiyetine göre kimi zaman yan yana kimi zaman da karşı karşıya getirmektedir. Irak ve Suriye özelinde son yaşanan hadiseler, küresel bir aktör olarak ABD ile bölgesel bir aktör olan ve küresel bir aktör olma arzusunu da açıkça telaffuz eden Türkiye’yi karşı karşıya getirmiştir. Stratejik ortak ve müttefik olan bu iki ülkenin söylem ve eylem farklılıkları artarak devam etmiş ve nihayet, Türkiye’nin hasmı olan bir takım terör örgütleri ile ABD’nin yan yana gelmesi noktasına gelinmiştir. Bu çalışmada iki aktörün Irak ve Suriye özelinde söylem ve eylem farklılıklarının neler olduğu tespit edilecektir. Bu farklılıkların iki aktör arasında nasıl bir rekabet ve politik çatışma alanları oluşturduğu analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Irak, Suriye, Türkiye, ABD

MIDDLE EAST FOREIGN POLICY OF TURKEY AND THE USA: CONFLICTING AND OVERLAPPING VALUES OVER THE EXAMPLES OF IRAQ AND SYRIA

Abstract

It would not be wrong to describe the Middle East Region as one of the most moving, disorganized, most unstable, conflict-lasting regions in the last century. This picture brings humanitarian, political and economic consequences on micro and macro scale. This structure of the region brings the actors in and out of the region sometimes side by side, and sometimes in a confronting manner based on the nature of the events. The last events happening specifically in Iraq and Syria have pit Turkey, which is a regional actor and clearly articulates its desire to become a global actor, against the USA, which is a global actor. The discourse and action differences of these two countries, which are strategic partners and alliances, have continued to increase and finally came to the point where a number of terrorist organizations, which are the enemies of Turkey, and the USA have come side by side. In this study, the discourse and action differences of the two actors will be

determined especially in terms of Iraq and Syria. It will be analyzed how these differences constitute areas of competition and political conflict between the two actors.

Key Words: Iraq, Syria, Turkey, USA

Giriş

Hızla değişen ve gelişen dünyada insan ihtiyaçları hem çeşitlenmekte hem de artmaktadır. Buna bağlı olarak bireyler tarafından teşekkül ettirilen devletlerin de görev ve hizmetleri çeşitlenmektedir. Bu büyüme ülkeleri hammadde, finans ve kaynak arayışlarına yönlendirmektedir. Bir ülkenin başka ülkeleri ve bölgeleri hedef haline getiren bir takım faaliyetlerine bunlar görünür bir gerekçe olarak gösterilebilmektedir. Ancak tıpkı bireyler gibi devletlerin de tutumlarının temel belirleyicisinin görünür nedenlerden öte insan doğasına atıf yaparak açıklayan Realizm, İdealizm gibi yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu çerçevedeki yaklaşımlar ülkelerin tutumlarını yöneten saiklerin genel geçer ve evrensel olduğunu varsaymaktadır.

Her ne kadar uluslararası ilişkilerin teorik çerçevesine ilişkin ilkeler evrensel kabul edilse de uluslararası ilişkilerin pratik sahasında sıcak hadiselerin tüm küreye homojen dağılmadığı, daha ziyade Ortadoğu bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunluğun temel müsebbibi uluslararası aktörlerin bölgeye açık veya örtülü doğrudan müdahil olmaları, bölgede varlıklarını açıkça göstermekten de imtina etmemeleridir. Dünyanın en netameli coğrafyalarından birisine dönüşmüş olan Ortadoğu Bölgesi'ne bir takım ülkelerin realist bir politika ürettiklerini tutumlarından çıkarmak mümkündür. Ancak Türkiye gibi ülkelerin bölgeye yönelik söylem ve eylemleri üzerinden bir değerlendirme yapıldığında da realist söylemlerin belirleyiciliği, Türkiye özelinde baskınlığını yitirmektedir.

Bu çalışmada bölgeyle ilgili iki önemli aktör olan ABD ve Türkiye'nin söylem ve eylem farklılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye'nin genelde Ortadoğu özelde Suriye ve Irak politikalarında çatıştığı ve uzlaştığı konular irdelenmiştir. Böyle bir mukayesede Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine uzun sınır komşuluğunun göz ardı edilemeyeceği hususu da analiz düzeyinin belirlenmesinde dikkate alınmıştır.

ABD ve Türkiye'nin bölgesel politikalarında ABD'nin realist, Türkiye'nin ise kendi çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde zaman zaman idealist değerleri öncelediği çalışmanın varsayımı oluşturmaktadır. ABD dış politikalarında çoğu zaman realist adımlar, zaman zaman

idealist söylemler söz konusudur. Ancak idealizm ve realizm eksenli bir karşılaşma söz konusu olduğunda, ABD'nin tercihi realizmden yana olmaktadır. ABD'nin askeri müdahalelerde bulunmaktan kaçınmamasını bu varsayımın somut göstergelerinden birisi olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak ABD, realizmini meşrulaştırmak amacıyla; insan hakları, hukukun üstünlüğü, özgürlük, demokrasi ve terörle mücadele gibi idealist söylemleri de araçsallaştırmaktadır. Türkiye ise tarihsel ve kültürel olarak kadim bağlar kurduğu Irak ve Suriye coğrafyalarına yönelik politikalarında ABD'nin saikleri ile kesişmeyen idealist yaklaşımı incelemekte, ancak askeri müdahale seçeneklerini de elde tutmaktadır. Ancak, Türkiye askeri müdahaleyi gündeme aldığı anda bunun ulusal güvenlik sorunu olduğunu belirtmesinin yanı sıra bunun bölge insanının ihtiyaçlarının temin edilmesi, güvenliğinin sağlanması, insani sorumluluğa vurgu yapması, uluslararası toplumun işbirliği yapması ve sorunun bu çerçevede çözülmesini de gündeme getirmektedir. Türkiye'nin insanlık ve işbirliği söylemleri etrafında geliştirdiği politik tutumlar idealist bir dokuya da sahiptir.

1.1. Dış Politika

Dış politika kavramı, özetle ve yalın bir ifadeyle bir devletin amaçlarına ulaşmak üzere diğer devletlere yönelik belirlediği stratejiler, araçlar ve hareketlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ateş, 2014: 35). Uluslararası politika bir bütün olarak değerlendirildiğinde bir yönüyle devletlerin dış politikalarından müteşekkil olduğu söylenebilir. Uluslararası ilişkilerin anlaşılmasında bir birim değer olarak dış politika gözlemlenebilir bir veri sunmaktadır.

Devletlerin amaç, araç ve davranışlarını yani dış politikalarını yöneten temel belirleyicileri anlamaya çalışmak, dış politikalara derinlemesine bir çaba ve arayış gerektirmektedir. Böyle bir çabada ise uluslararası ilişkiler teorileri temel referans kaynağı olmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe zaman ve mekan değişkenliğine bağlı olarak ortaya çıkmış muhtelif teoriler bulunuyor olsa da disiplinin kurucuları unvanını taşımak münasebetiyle idealizm ve realizmin farklı bir konumu bulunmaktadır. Diğer teoriler gibi bu iki teori de dış politikanın anlaşılmasına imkan vermektedirler.

1.2. Dış Politikada İdealizm ve Realizm

1.2.1. İdealizm

Liberalizmin akraba kavramlarından birisi olarak da nitelendirilen İdealizmin (Gözen, 2015: 72) her ne kadar uluslararası ilişkiler yazınında ortaya çıkması Birinci Dünya Savaşından

sonraya tekabül ediyor olsa da Liberalizm ile olan akrabalığı nedeniyle köklerini John Locke, David Hume, John Stuart Mill gibi düşünürlerde aramak tamamlayıcı bir unsur olacaktır.

Locke gibi önde gelen düşünürlerin insan doğasını ve dahası insan doğasının iyi olduğunu hareket noktası olarak kabul etmeleri, Liberalizm ile uluslararası ilişkilerin idealizmi arasında güçlü bir ilişki zemini oluşturmuştur (Evren, 2015: 33).

Aydınlanma düşüncesinden de esinlenerek; mutlakıyetçiliğin izalesi ve demokrasi ile ikamesi, uluslararası kurumların kurulması, reform çalışmaları, açık diplomasi ve uluslararası hukukun tesis edilmesi (Uğrasız, 2003: 141) anlayışının etrafında oluşan idealizm yaklaşımı Birinci Dünya Savaşından İkinci Dünya Savaşı'na kadar disiplin içerisindeki belirleyiciliğini tartışmasız sürdürmüştür.

Bu dönemde işin teorik çerçevesinin oluşturulması kadar, kalıcı barışın tesisi arayışında eş zamanlı olarak teorinin pratiğe dönüştürülmesi çabaları da söz konusu olmuştur. Bu çabalar içerisinde meselenin hem teorik hem de pratik veçhesinde dikkat çeken bir isim ön plana çıkmaktadır. Bu isim döneme damgasını vuran ABD Başkanı Wilson'dur. Wilson hem söylemsel düzeyde hem de somut girişimleriyle idealizmin önemli bir figürü olmuştur. İdealizmin öngörülerinin hayat bulması ve kurumsal bir karşılık kazanması anlamına da gelecek olan Milletler Cemiyeti'nin kuruluşunda Wilson'un olağanüstü çabasını göz ardı etmek mümkün değildir. Kendisi her ne kadar kendi inandıklarına ülkesini inandıramamış olsa da Avrupa'yı ikna edebilmeyi başarmıştır. Onun bu hususlarda bu denli gayretli olması, onun idealist bir Hıristiyan olmasına bağlandığı kadar, ABD çıkarlarını idealist yaklaşımda gördüğüne de bağlanmaktadır (Gürbüz, 2002: 89). Kolektif güvenlik olgusu çerçevesinde, Milletler Cemiyeti çatısı altında güç dengesi anlayışını değiştirmek suretiyle ve nihayetinde barışa dayalı bir dünya düzeninin inşa etmek, buna bağlı olarak savaşları önleyerek kalıcı barışı tesis etmeyi sağlamak Wilson'un en özetlenebilir amacını oluşturmaktaydı (Kissinger, 1995: 210-230).

1.2.2. Realizm

Kuramsal düzeyde idealize edilen metotların, kurumsal zeminde pratize edilme çabalarına rağmen İkinci Dünya Savaşının çıkması tüm uluslararası yapıyı alt üst ettiği gibi uluslararası ilişkiler disiplininde de köklü bir değişimi hatta gelişimi ortaya çıkaracak bir sonuç meydana getirmiştir.

Savaşın sonuçlarından birisi de, idealistlerin öngörü ve önermelerinin arzu edilen sonucu vermediğini, başta insan doğasının iyi olduğu varsayımı olmak üzere hareket noktalarının

yanlış olduğunu, teşhis ve tespitlerde hata yapıldığı savıyla yeni bir yaklaşımın ortaya çıkmasıdır.

Yine insan doğasını esas alan ancak insanın doğasını kötü olarak tanımlayan bu yaklaşım idealizmi ütopyacılık olarak tanımlamış, İkinci Dünya Savaşını da ütopyacılığın iflası olarak tanımlamıştır. Uluslararası ilişkilerde en temel unsurun güç mücadelesi olgusu olduğundan hareketle güç kavramını merkeze almışlardır. Bu bağlamda ilişkilerin ahlaktan soyutlanmış olduğunun hesaba katılmasını önemle ileri sürmüşlerdir (Arı, 2002: 163-165).

Realizm olarak adlandırılan bu yeni yaklaşımın öncüleri, kendilerinden bir önce ortaya çıkan söylemleri idealist olarak nitelendirmeleri, kategorize etmek suretiyle adlandırmaları ile başlayan bu tartışma hem disiplinin teşekkülüne hem de sınırlarının belirlenmesinde milat olmuştur (Çalış ve Özlük, 2007: 229) İki yaklaşım arasında başlayan bu kuramsal tartışma uluslararası ilişkilerin diğer disiplinlerden ayrılarak müstakilleşmesi, özerkleşmesi yolunu açmıştır (Ateş, 2009: 12).

1.2.3. Politik Tutumun Teorik Kılavuzları: İdealizm ve Realizm

İdealizm ve Realizm tartışmaları kuşkusuz disiplinin başlangıç aşaması olmuştur. Ancak disiplin bu iki teori ile sınırlı kalmamıştır. Uluslararası ilişkilerin pratik alanında yaşanan değişimler, kırılma noktaları eş zamanlı olarak disiplin içerisinde de yeni arayış ve yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Realizmin revizyonu Neo-Realizmi ortaya çıkarmış, metodolojik tartışmalar Gelenekselcilik ve Davranışsalcılık olarak adlandırılmıştır. İngiliz Okulu, Sosyal İnşacılık vd. yaklaşımlar değişen, gelişen koşulların ürünü olmuşlardır.

Ancak bütün bu yaklaşımlar içerisinde Realizmin, Neo Realizmin disiplin içerisindeki kuramsal hegemonyası ile pratik sahada BM gibi örgütler ile idealizmin kurumsal izleri ve demokrasi ihracı, insan hakları, uluslararası hukuka riayete vurgu yapan söylemler eksenli eylemlere dayanan arayışlarının baskınlığı söz konusudur. Mevcut durumda pek çok hadise idealizm realizm sarkacı arasında konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Teori-pratik arasındaki etkileşimde hangi yaklaşımın müzahir olduğuna hadiselerin seyri ve sonucu gösterge olmaktadır.

2. Türk Dış Politikasının Ortadoğu'yu Yeniden Keşfi

Günümüzde hızla küreselleşen Dünya'nın meydana getirdiği birçok imkan barış ve türevi kavram ve olguları daha değerli daha güçlü olmasını gerektirirken, güvenlik başlığı altında

terörizm, kitle imha silahlarının tehdit unsuru olarak gösterilmesi ve yayılması, sınır ülkelerdeki suç örgütlerinin faaliyetlerini yakınlaştırması, yasadışı göç sorununun ciddi derecede artması gibi sorunlar bölgesel ve küresel ölçekte barışa ilişkin beklentilerin gölgelenmesine sebep olmaktadır. Bu anlayışla Türkiye, küresel ölçekli değişimlerin etkili bir şekilde yaşandığı bölgede, gelişmelerin takipçisi olabilmek, mümkün olduğu ölçüde müdahil olabilmek için dinamizm ve aktivizm temelinde güçlü bir dış politika izlemeye gayret göstermektedir (Erdağ, 2013: 51).

Türkiye Cumhuriyeti daha kuruluşunun ilk dönemlerinden itibaren dış politikasını, ülkesel, bölgesel, küresel barışın temin edilmesi ve sürdürülebilir olması ilkesi üzerine inşa etmiştir. Bunu bir ütopya olarak kabul etmemiş, mümkün olduğunu değerlendirmiştir. Gerek ulusal çıkarlarının korunması gerek insanlığın ortak yararına katkıda bulunulması amacıyla sulhu önceleyen bir vizyonla hareket etmiştir. Bu yönüyle idealizmle bir kesişimi olduğunu söylemek mümkündür (Oran, 2009: 45-49).

Türkiye'nin Ortadoğu (Yaklaşık olarak 15 milyon km² alan ve 450 milyon nüfus) politikasını belirleyen birçok unsur vardır. Bu unsurların başında, Batıyla örtüşmeyen amaçlar, Ortadoğu'nun Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik katkı, geçmişten gelen kültür ve değer birliği gibi unsurlar yer almaktadır. Önemli bir müttefik ve partner olarak gördüğü Batı ile problemler yaşadığında, Türkiye Ortadoğu'yu dış politikayı çeşitlendiren bir alan olarak elde tutmuş ve zaman zaman değerlendirmiştir. Türkiye'nin güvenlik politikalarında görece bağımsız politikaları ve bölgesel rekabetin belirginleşmesi, tarihsel potansiyelini yeniden keşfetmesi, bölgeye bakış açısının değişmesi, Batı ile ilişkilerinin gerilmesi, başta Ortadoğu olmak üzere komşularla ilişkilerini güçlendirmeye yönelik politika belirlemesine de yol açmıştır.

Bölge merkezli dış politika kapsamında Türkiye önce komşu ülkelerle, sıfır sorun arayışına girmiştir (Bila, 2011). Bu düzelmeyi söz konusu ülkeler ile Türkiye arasında giderek artan ticaret ve ekonomik ilişkiler izlemiştir (Milliyet; 29.12.2010).

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte Türkiye, dış politikasındaki hareket alanını genişletme imkânına sahip olmuştur. Dolayısıyla Türk dış politikası üzerindeki konjonktürel bağlayıcı etki yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Ancak bu Batı ile ilişkilerin kopması anlamına gelmemiştir. Körfez Savaşı ve devamında ABD'nin Irak'ı işgalinin olumsuz sonuçları nedeniyle gerek Orta Asya'da, gerekse Ortadou'da bir güç boşluğu doğmuş, Türkiye yeni dış politika temelini ve kriterlerini bu boşluklardan istifade etmeyi de kapsayacak şekilde

belirlemeyi amaçlamıştır. Türkiye, Ortadoğu'ya ilgisinde kendi çıkarları, bölgesel istikrar ve bölgesel refah düzeyinin yükselmesinin yanı sıra tarih birliği üzerinden bir özdeşlik de kurmuştur (Daban, 2017: 84-88).

3. Türkiye'nin Irak ve Suriye Politikası

Irak ve Suriye'de ortaya çıkan rejimler, Soğuk Savaş dönemi koşulları, küresel ve bölgesel rekabetin izdüşümü, 1970'lerin sonundan itibaren Türkiye'yi uzun yıllar sürecek olan PKK terörü ile tanıştırmıştır. PKK terör örgütünün ortaya çıkması ve terör faaliyetlerini tırmandırması Türkiye'nin hem iç politikasında önemli bir gündem oluşturmuş, hem de terör örgütüne destek veren ülkelerle ilişkisinde bir dış politika dinamiği haline gelmiştir. (Duran, 2011: 16-52).

Suriye ve Irak'ın PKK'ya açıkça destek vermeleri, hatta topraklarında barındırmaları, kamplar oluşturmalarına göz yummaları (Anadolu Ajansı, 03.02.2017) Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerinin arzu edilen düzeyde iyileşmemesine önemli bir engel teşkil etmiştir. PKK ile mücadelede Türkiye öncelikle Suriye ve Irak ile ilişkilerini güçlendirmeye, işbirliği yaparak terörü önlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile Irak arasında sınırın ötesine geçen teröristlerin etkisizleştirilmesi için sıcak takip anlaşması, Suriye ile de su paylaşımı anlaşması yapılmıştır. Türkiye, topraklarında doğup Irak ve Suriye üzerinden Basra Körfezi'ne dökülen Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde inşa edilen, edilecek olan baraj planlamalarında bu ülkelere gidecek su miktarını hakkaniyetle göz önünde bulundurmuştur. Ancak yine de muhataplarından PKK konusunda beklediği reaksiyonu alamamıştır (Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 25).

Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın kuzeyinde oluşan de facto durum, PKK terör örgütünün de Irak'ın Kuzey bölgesinde kendince belirlediği alana daha fazla yerleşmesine olanak sağlamıştır. 1990'lı yıllar Türkiye'ye yönelik terör saldırılarının yoğunlaştığı yıllar olarak kayıtlara geçmiştir. Gerek Irak ve gerekse Suriye ile ilişkilerde Türkiye'nin güvenlik hassasiyetleri belirleyiciliğini sürdürmüştür. Bir yandan sınırları içerisinde ve zaman zaman da Irak'ın kuzeyine yönelik operasyonlarla PKK ile mücadelesi sürerken, diğer yandan da Irak ve Suriye'ye teröre verdikleri örtülü veya açık destekten duyduğu rahatsızlığı, ilişkileri etkilediğini diplomasi yoluyla iletmiştir. Nihayetinde 1998 yılında PKK terör örgütü lideri Öcalan'ı topraklarından çıkarmak zorunda kalan Suriye ile Türkiye arasında Ekim 1998'de

Adana Mutabakatını imzalamıştır. Bu gelişme ve antlaşma sonrası Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri daha farklı bir döneme girmiştir (Gökcan, 2018: 169).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine 2005 yılında başlamasının dış politikaya da bir izdüşümü olmuştur. Bu tarihten sonra komşularla sıfır sorun anlayışına, arayışına uzanacak bir politik tutum tecrübe edilmeye çalışılacaktır. 2007–2011 yılında göreve gelen 60. Hükümetin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu; “komşularla sıfır sorun” politikası kapsamında, “Biz (Türk ve Arap dünyasının, Kars'tan Fas ve Moritanya'ya kadar, Sinop'tan Sudan'ın en güneyine Ekvator'a kadar, İstanbul Boğazı'ndan Aden Körfezi'ne kadar olan) bu kuşağın tam bir güvenlik kuşağı, ekonomik entegrasyon kuşağı ve dünyanın örnek olarak göstereceği bir büyük refah alanı haline dönüştürmek istiyoruz. Bahsettiğimiz coğrafyada en geniş anlamda tam bir liberalleşme olmasını öngörüyoruz. Kars'tan kalkan bir taşıtın taşıdığı malla birlikte ta Fas'a, Moritanya'ya kadar engelsiz seyahat etmesini istiyoruz” (Hürriyet, 2010) açıklamasını yaparak dış politika anlayışını açıkça ve resmi bir ağız olarak deklare etmiştir. Pratiğe dökülmek istenen bu politika, bazı kesimler tarafından “Türkiye'nin Vizyoner Ortadoğu Politikası” olarak nitelendirilirken, bazı kesimler tarafından da yeni-Osmanlıcı siyaset geleneğinin bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir (Taşpınar, 2008: 7).

Türk liderlerin yeni dış politikayı özetlemek için yaygın olarak kullandıkları “komşularla sıfır problem, sınırsız ticaret” ifadesi de Türkiye'nin bölge politikasını da kapsama alanına almıştır. Bu bağlamda Türkiye öncelikle Irak, İran ve Suriye ile ilişkilerini düzeltme ve ülkeler arası ilişkilerdeki güvenlik eksenli konuları en kısa sürede çözmeye çalışarak aradaki uyumu güçlendirmeye çalışmıştır (Sinkaya, 2011: 93).

2011 yılında Ortadoğu'da başlayan ve Arap Baharı olarak nitelendirilen süreç, Türkiye'nin karşısına fırsat ve meydan okumalar içeren yeni bir alan açmıştır. Bölgedeki halk ayaklanmalarını değişim ve demokrasi taleplerine ilişkin olarak tanımlayan Türkiye, değişimi savunan aktörleri ve güçleri destekledi. Bölgenin yeniden şekillendiği bu süreçte Türkiye'nin tercihleri, Türkiye ile Bölge ülkeleri ilişkilerini etkileyen sonuçlar ortaya çıkardı. Bölgedeki Konjonktürel değişim komşularla sıfır sorun arayışının kesilmesine neden oldu (Gözen, 2011: 2).

4. İdealizm ve Realizm sarkacında ABD Dış Politikası

ABD'nin dış politikası ekonomi ve güvenlik üzerine inşa edilmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında Amerikan dış politikası, önce Sovyetler, Sovyetlerin dağılmasından sonra da

Rusya ile rekabet bu bağlamda da ABD'nin küresel hegemonyasını kurma ve koruma stratejisi çerçevesinde gelişmiştir. Ancak ABD bu noktaya, 1823 Monroe Doktriniyle "Amerika Amerikalıdır" diyerek kendi coğrafyası üzerinde egemenliğini ve istikrarı sağlamayı amaçladığı, buna bağlı olarak kurguladığı yalnızlık politikası süreçlerinden geçerek gelmiştir. 20. yüzyılın ortalarında, Normandiya Çıkarması ile terk ettiği yalnızlık politikasından sonra, Kenar Kuşak Teorisi ve kurulan paktlar (NATO, CENTO ve SEATO) sayesinde Batı Avrupa ve Ortadoğu gibi önemli coğrafyalar üzerinde baskı kurarak yavaş yavaş "Küresel Güç" olma yolunda ilerlemiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesi Jeopolitik yaklaşımların popülerliğinin uluslararası ilişkileri yönetme gücü ve gerekse Soğuk Savaş dönemindeki Jeo Stratejik yaklaşımlar, Avrasya coğrafyasını da egemen olunması gereken bir mücadele alanına dönüştürmüştür. Amerikan hegemonyasını kurmaya ve korumaya yönelik adımlar muhtelif safhalarla hayat bulmuştur. I. Dünya Savaşına kadar Avrupa'nın işlerine karışmayan ABD, bu savaşla uluslararası politikaya doğrudan müdahil olma yönünde bir tercih ortaya koymuştur. Dönemin devlet başkanı Wilson 2 Nisan 1917 tarihinde yaptığı konuşmada, ABD'nin Almanya'ya savaş açmasının gereğini şöyle açıklıyordu; "Almanya insanlığa karşı savaş açmıştır, insan yaşamı tehlike altındadır, demokrasinin gelişmesi için güvenli bir dünyaya ihtiyaç vardır" (Gözen, 2013: 6-11).

Wilson'un, savaş gibi realist bir olguya adım atmaya arzu ederken söylemlerinin tamamen idealist eksenli olması dikkat çekicidir. İdealizm dolu bu konuşmadan, savaşa yalnızca ideal değerleri gerçekleştirmek için girdiği yönünde bir değerlendirme yapmaya kuşku dolu yaklaşabilmek için bugün yeterince veri mevcuttur. Avrupa kıtası ile ilgili değerlendirmeler ve buna yönelik eylemlerin, kıta üzerinde söz sahibi olma mahiyetini de içerdiğini söylemek mümkündür. 8 Ocak 1918 tarihinde Amerikan Kongresi'nde Wilson'un gerçekleştirdiği 14 maddelik konuşma, idealist yaklaşımın ortaya konulduğu konuşma olarak literatürde kabul edilmektedir. Bu maddelerin barış dolu bir dünya kurmak amacı için olduğu kabul edilse bile, ABD'nin ekonomik, ticari, siyasi ve küresel sistem üzerindeki çıkarlarının göz ardı ettiğini veya hesaba katmadığını söylemek zordur.

Oğul Bush döneminde Ulusal Güvenlik Danışmanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Condoleezza Rice'ın "ABD tarihte hep doğru tarafta olduğundan ulusal güvenliğini sağlarken Uluslararası yasa ve kuralları ya da BM gibi kurumları göz önünde bulundurmamak zorunda değildir" (Blum, 2013: 351) ifadesi ise ABD'nin idealizmden ne kadar uzaklaşabileceğinin, hadiselere ne kadar realist yaklaşabileceğinin, iki zıt noktası bulunan bir dönüşümün tezahür eden reel örneğidir.

2008 yılında oğul Bush'tan Beyaz Saray'ı devralan ABD'nin ilk siyahi başkanı Barack Obama, Amerikan dış politikasını, selefinden farklı bir zemine oturtmaya çalışma arzusunda olduğuna ilişkin bir imaj oluşturmuştur. Asya Pasifik gezisinde Çin'den hem Ortak hem de rakip olarak bahsetmesi bu bağlamda dikkat çekici olmuştur (BBC; 13.11.2009).

D. Eisenhower, Nixon, Ford, R. Reagan ve oğul Bush gibi Cumhuriyetçi olan başkanlar dönemlerinde realizm ön plana çıkarken, Kennedy, Carter, Clinton ve Obama gibi Demokrat olan başkanlar döneminde ise idealizm ön plana çıkmıştır. Bu tartışmalar güncelliğini her daim devam ettirse de George Washington ve ondan sonraki başkanlar açısından realizm kötü, şeytanca fakat kaçınılmaz, içinde yaşanılması zorunlu olarak kabul edilmiştir. (Gürses, 2002: 56).

ABD'nin idealist görünen fakat içerisinde realist tonlar da taşıyan serbest pazar ekonomisinin teşvik edilmesi politikalarında, insanlığın ortak çıkarlarına ve refahına olacağı belirtiliyor olsa da yapılan ticari düzenlemelerden ABD'nin daha karlı çıkabileceği, bu kapsamda realist bir hesabın olabileceği de göz ardı edilmemektedir.

İdealizm- realizm geçişgenliğinin yaşandığı bir diğer alan da ABD'nin Ortadoğu Bölgesinde nükleer ve kimyasal silahların önlenmesine ilişkin politikalarıdır. Özünde bu politik arzu idealist bir yaklaşım içermektedir. Ancak burada ikilemi oluşturan husus; ABD'nin bu arzusunun idealist bir düzlemde mi geliştiği yoksa bölgedeki güç ve çıkar mücadelesinde nükleer güce sahip bir rakip mi arzu etmediği düzlemini oluşturan realist bir saikle mi politikalar ürettiğidir. Bu çerçevede İsrail ile yürütülen politikaların diğer bölge ülkelerinden farklı olması, realist bir anlayışın baskınlığına veri oluşturmaktadır.

4.1. ABD'nin Ortadoğu Politikası

Ortadoğu'nun yeraltı ve enerji kaynakları dünya petrol rezervlerinin %70'i, doğal gaz kanıtlanmış rezervlerinin ise %35'ine sahip olduğu için, ABD Ortadoğu'yu kendi stratejik ve ekonomik çıkarları çerçevesinde ilgi alanına dahil etmiş, ve bu çıkarlarının muhafazası için bölgeyi şekillendirmeyi politikasının bir parçası haline getirmiştir. Bölgede hegemon olmayı gerektiren bu politika, bölgenin ekonomilerine yön verme, bölgeden güvenli petrol akışına bağlı olan Avrupa ve Asya ekonomilerini denetim altında tutma ve söz sahibi olmayı netice vermektedir. Bu gereklilik ve netice birbirini karşılıklı beslemektedir. ABD, "Irak halkına özgürlük" adını verdiği operasyon ile Irak'ın geniş petrol yataklarının kontrolünü sağlamak, dünyanın en önemli petrol bölgelerini kontrol etmek, Arap Yarımadası ve Orta Asya'da rekabet gücünü artırmak gibi hedefleri elde etme arayışındadır.

Soğuk Savaş sonrası dünya sisteminde ABD'nin yegane başat güç olarak kalmıştır. Ancak kısa süre içerisinde ekonomik ve siyasal açıdan çok kutuplu, askeri açıdan ise tek kutuplu olarak nitelendirilebilecek bir tablo ortaya çıkmıştır. Uluslar arası yapının şekillenmesi, bölgenin yeniden yapılandırılması diğer bir ifadeyle ABD'nin sistemde hâkimiyetini sürdürülebilir kılma arayışları genelde Ortadoğu üzerinden olmuştur (Efegil ve Musaoğlu; 2009: 14-15), Bu durum ise özelde Irak ve Suriye'de çatışma ve kargaşanın son dönemde sürekliliği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Son olarak ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin yeni başkanı Donald Trump'ın başkan adaylığı sürecindeki söylemleri Amerika'nın geleneksel tutumundan farklı politikalar üretileceğine ilişkin beklentiler içeren bir atmosfer oluşturmuştur. Bu söylemlerde dikkat çeken bazı başlıklar ise, Amerika'nın mevcut dostları ve müttefikleri ile arasının kötü olduğunu ve bunun düzeltilmesi gerektiğini, bunun için ise Amerika'nın tekrar güvenilir bir ülke olacağını ve Amerika'nın çıkarlarını müttefikleri ile paylaştığını, ortak çıkarlar doğrultusunda yön verileceği bir dış politika uygulayacağı yer almaktadır. Ancak daha seçildiğinin ilk haftasından başlamak üzere politikaları bu beklentilerin karşılığının olmadığını göstergesi oldu (Öztürk, 31.07.2017).

4.2. ABD'nin Irak ve Suriye Politikası

Amerika Birleşik Devletleri şimdilik, Irak'ta söylem düzeyinde de olsa toprak bütünlüğünü savunmaktadır (Sputniknews, 25.09.2017). Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması Ortadoğu'nun kontrolsüz bir istikrarsızlığa girmemesi, ABD çıkarlarının sürdürülebilirliği için önemlidir.

Nuri el Maliki'nin Başbakanlığı döneminde Şii temelli politikalar izlemesi ve kurduğu hükümette ağırlığı Şiilere vermiş olması, ABD ve Irak ilişkilerinde nisbi bir gerginliğin olmasına sebep olmuştur. İran'ın bölgeyi domine etmeye çalışması ve bunun Şii kartını açıkça kullanması gerginliğin zeminini oluşturmuştur. Bu gerginliği fırsata çevirebilen İran, Irak ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak terör örgütü DEAŞ'ın ortaya çıkması İran, ABD ve Irak denklemini ve ilişki formasyonlarını bir anda değiştirmeye yeterli olmuştur (Akbal, 2014).

31.10.2013 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Başkan Yardımcısı Joe Biden ile görüşmek için Amerika'ya giden Maliki, Biden'den Irak'ın güvenliği için destek sözü almıştır. Bu söze güvence olarak Biden, 2014 yılı sonunda Irak'a F16 uçak satışının gerçekleşeceğini söylemiştir. Bu ziyaret ABD ve Irak arasındaki ilişkilerin ibresini hızla kaydırmıştır. İlerleyen

bu ilişkiler kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Kerry önce Bağdat'a Maliki'yle ardından da Erbil'e Barzani ile görüşmeye gitmiştir. Irak'ın kuzeyi ile merkezi hükümet arasındaki ilişkiyi diplomasi ile inşa etmeye çalışmaları bir idealist tutum olarak değerlendirmek mümkündür (Akbal, 2014).

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olan Barack Obama'nın görev süresi devam ederken Ortadoğu'da Arap Baharı olarak nitelendirilen süreç başlamış ve süreç Suriye'de tıkanmıştır. Suriye'deki çatışma, kaos ve istikrarsızlığı bitirmek için ABD doğrudan askeri müdahale seçeneği konusunda isteksiz davranmıştır. Bununla birlikte diğer yandan da Suriye halkının da talebi ile örtüşen Beşşar Esad ile artık devam edilemeyeceğini de kabul eden bir tutum sergilemiştir. Bölgedeki gelişmeler ve ABD politikaları, Rusya'nın etkin bir aktör olarak hem Suriye'de hem de artık uluslararası politikada, yani sahada daha etkin bir aktör olarak oyuna dâhil olmasına neden olmuştur. Gelişmeler Putin ile Esad'ı aynı zeminde buluşturmuştur. Putin, askeri unsurların kullanılmasında ABD kadar çekinceli de davranmamıştır. Bu bağlamda Putin Esad'a destek için hava saldırılarına başlamıştır. Bütün bu süreçte ne Esad'ın kendi halkına kimyasal silah kullanması ne de DAESH'in Suriye ve Irak'ta coğrafi alan kazanması ABD'nin doğrudan müdahalesine yol açacak bir tutuma girmesi sonucunu ortaya çıkarmamıştır. Ancak Esad'a karşı söylemlerini sertleştirmiştir. Obama'nın "Suriye halkının geleceği kendi halkı tarafından belirlenmeli ve Esad, onların bu yolda gitmesini engelliyor. Suriye halkının iyiliği için Esad'ın iktidardan çekilme vakti" (USASabah, 4.10.2015) ifadeleri bu bağlamda önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

2012 yılında Obama Suriye'de yaşanan hadiselerde kimyasal ve biyolojik silah kullanılmaması noktasında hassasiyetini açıklamıştır. Ancak bu açıklamalardan sonra, bütün dünya kamuoyunun şahitliğinde mevcut rejimin sivillere karşı sârin sinir gazı dâhil olmak üzere farklı kimyasal silahlar kullanıldığı anlaşılmıştır. Buna rağmen, ABD politikalarında söylemi aşan, somut adımlar içeren değişiklikler görülmemiştir. ABD'nin Suriye'den önce Irak ve Afganistan tecrübeleri Suriye'deki olaylara doğrudan müdahalede temkin içeren politikalar belirlemede etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Irak ve Afganistan tecrübeleri Başkanlık seçimi sürecinde Obama'nın söylemlerine de yansımıştır. "Savaşız Bir Amerika" argümanı olarak kullanılmıştır. Irak'taki savaşı bitireceğini vaat etmiştir (Amerika'nın Sesi, 28.08.2010)

Obama'dan sonraki dönemde Başkanın belirleneceği seçim sürecinde, şimdinin başkanı Trump'ın adaylık sürecinde dış politikaya ilişkin kullandığı dilin daha rafine olduğu görülmüştür. Trump ABD'nin diğer coğrafyalarda fütursuzca bulunmasına "karşı yaklaşım"

gösteren bir duruş sergilemiştir. Trump'ın söylemlerinin ne ölçüde eyleme yansiyabileceği daha adaylık sürecinde dünya kamuoyunda tartışmaya konu olmuştur. Şüphesiz ki ABD'nin söylem eylem tutarlılığı veya tutarsızlığının sonuçları Ortadoğu'dan başlayarak dalga dalga küresel sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

5. Türkiye ve ABD'nin Irak ve Suriye Üzerinden Çatışan ve Örtüşen Değerleri

Türkiye, Soğuk Savaş yılları boyunca özellikle de İran devriminden sonra, ABD'nin İsrail'den sonra bölgedeki en büyük müttefiki olmuştur (Chase vd., 1996: 37). Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinin hemen ertesinde 1991'de yaşanan Körfez Savaşı ve sonrasında Türkiye, Batıyla olan ilişkilerini yeniden değerlendirmek ve Orta Doğu'daki rolünü tekrar tanımlamak durumunda kalmıştır. Bu dönemde Anadolu'nun stratejik öneminin azaldığını düşününler olsa da Türkiye, ABD'nin eski Sovyet ülkelerinin yeni bağımsızlıklarını takviye etme projesinde önemli ve kritik bir rol oynamıştır (Sağlam, 2006: 128).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin ABD ile olan köklü ilişkilerine rağmen konjonktürel meselelerde bu ülkeyle fikir ayrılığına düştüğü ve özellikle bölgesel menfaatleri söz konusu olduğunda görece bağımsız hareket etmeyi tercih ettiği görülmüştür. Amerikan Uluslararası Araştırmalar Bölümü'nün 2002'de hazırladığı "Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty" adlı kitapta, Türkiye'nin giderek daha iddialı ve bağımsız hareket eder bir hale geldiği ve bu durumun Türkiye'yi ABD için "daha zor" ve "güvenilmez" bir müttefik hâline getirdiği ifade edilmiştir (Özdağ, 2003: 32). Bunun en somut örneği ise 1 Mart 2003 yılındaki tezkere krizinde yaşanmıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesinde yabancı ülke kuvvetlerinin Türkiye'de bulunmasına ilişkin tezkereye TBMM tarafından onay verilmemesi, iki ülke arasındaki ittifak ilişkisinin özellikle ABD cephesinden yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur.

Türkiye, ABD ile Kafkaslar da ve Orta Asya'da Sovyetlerin dağılmasından sonra oluşan yeni cumhuriyetlerin özgürlüklerinin pekiştirilmesi, terörle mücadele ve bölgesel istikrarın sağlanması gibi konularda işbirliği yapmasına rağmen, Kuzey Irak meselesi Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerini sınırlayan önemli bir etken olmuştur. Dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Madeline Albright, Iraklı Kürt liderlerin arasında farklılıkları düzeltmek için dikkate değer bir çaba sarf etmiştir. Irak'ta uçuşa yasak bölge içerisinde Kürtlerin kollanması, bölgede Kürt idaresinin tesisi, bir parlamento kurulması ve merkez bankası oluşturulması Türkiye'nin çok büyük tepkisini çekmemiştir (Kibaroglu, 2004: 30-32).

ABD ordu birliklerinin Irak'ın kuzeyinden bir cephe daha açmak için Türk topraklarını kullanmak istemesi ve bu isteğin 1 Mart 2003'teki TBMM oylamasında reddedilmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin sarsıntı geçirmesine neden olmuştur. Türkiye Irak'ta iktidar değişiminin bu ülkenin üniter yapısını bozacağı endişesini taşımıştır. Saddam'ın devrilmesinden sonra da Kuzey Irak'ta Kürt aşiret liderlerinin ABD ile ilişkilerindeki düzey, Kuzey Iraklı Kürtlerin Irak'ın sistemi içerisinde elde ettikleri alan Türkiye'nin endişelerini pekiştiren hususlar olmuştur (Çeçen, 2005: 35).

Irak'ın kuzeyi ile ilgili Türkiye'nin kırmızı çizgilerinin Kuzey Iraklı Kürtler tarafından geçilmesine ABD tarafından göz yumulacağı bir süreç içerisinde girilmiş, Türkmenlerin varlığı göz ardı edilmiş, Türkmen köylerine ve kasabalarına peşmergelerle birlikte sıklıkla operasyonlar düzenlenmiş, PKK terör örgütünün varlığına müdahale edilmemiş, Türkiye'yi tatmin edecek davranışlar sergilenmemiştir (Özdağ, 2008: 25).

Türk-Amerikan ilişkileri Süleymaniye'de görev yapan 11 Türk Özel Kuvvet mensubunun ABD askerleri tarafından 4 Temmuz 2003'te kaçırılmasıyla yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Türk Özel Kuvvetlerinin Kürt kökenli Kerkük Belediye Başkanı Abdurrahman Mustafa'ya suikast yapma hazırlığında oldukları gerekçesiyle tutuklaması, ABD'nin Kürtleri, Türkiye'den daha öncelikli bir müttefik statüsünde gördüğünü ve iki ülkenin Kuzey Irak'ta birbiriyle bağdaşmayan menfaatleri olduğunu göstermiştir (Sağlam, 2006: 121-133).

1991 sonrasında Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde PKK'ya karşı operasyonlar düzenlemesine ve Kuzey Irak'ta bir güvenlik kuşağı oluşturmaya ABD'nin olumsuz yaklaşımı söz konusu olmazken, artık Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahil olmasına sıcak bakılmadığının açıklandığı bir döneme girilmiştir. ABD'nin Irak'ta istikrarın sağlanması için, Türkiye'den istediği askerî gücün gelişinin Kürt grupların muhalefeti nedeniyle gerçekleşmemesi ise, Iraklı Kürtlerin Irak içerisinde üstlendiği rolün etkinliğini göstermiştir (Öğür vd., 2014: 32).

Arap Baharı olarak nitelendirilen süreç Suriye'ye sirayet etmeden ve bölge bir kaos ortamına girmeden önce Türkiye ile Suriye arasında gelişen, ortak bakanlar kurulu ve vize muafiyetlerine varan ilişki tablosu ve ilişkilerin bu ivmeyle devamı durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel tablonun uzun vadede ABD çıkarları ile örtüşmeyeceğini söylemek o gün koşullarında da ve bugün de mümkündür. Olaylar başladıktan sonra da Türkiye askeri müdahale seçeneği olmadan sürecin halkın talepleri çerçevesinde nihayete erdirilmesi, değişimin gerçekleştirilmesinden yana olmuştur. Ancak daha olaylar başladığı aşamada ABD ile söylem ve eylem düzeyinde farklılıklar görünür olmaya başlamıştır (Oytun, 2005: 18).

Türkiye'nin son yıllarda Suriye ve Irak özelinde Ortadoğu politikalarında güvenlik, ekonomik ve insani gerekçelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin politikaları ile Batının çıkarları bu iki aktörü sık sık karşı karşıya getirmektedir. Politikaların örtüşmemesi politik gerilim alanlarına neden olmaktadır.

Bölgesel politikalara Şiilik ekseninde bakıldığında ise ABD'nin Şii ağırlıklı Maliki hükümetine olan tavrı ile Türkiye'nin yaklaşımının örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Irak'taki Sünni grupların siyasal sistemde yeterince yer almasının, katılımının sağlanmasına ilişkin bir yaklaşıma sahiptir. Türkiye Suriye'deki sorunların bir an önce çözülmesi ve Suriye'nin tekrar uluslararası ve bölgesel sisteme entegre edilmesi için insiyatif üstlenmeye çalışmaktadır. Fakat ABD'nin de içinde olduğu tarafların yaklaşımlarından dolayı henüz sonuç alınmadığı, hiçbir tarafın talebinin gerçekleşmediği, bir çözüme ulaşamadığı mevcut gerçekliktir. Bölgesel politikalar çerçevesinde oluşan gerilimlere bağlı olarak Türk kamuoyunda Amerikan karşıtlığı tarihte hiç görülmediği kadar yükselmiştir (Fars Haber Ajansı, 07.02.2018).

Irak yönetimi tarafından Şii dışındaki mezheplere karşı uygulanan politikalar, buna bağlı olarak saf dışı bırakılmış olan başta Sünniler olmak üzere ülkedeki grupları yeni, farklı ve tehlikeli arayışlara itmiştir, Bölgesel kaosa bağlı olarak Irak ve Suriye havzasında örgütlenme faaliyetleri içerisinde olan DAESH terör örgütü, bu kritik süreçte refüze edilmiş bazı Sünnileri kendi bünyesine katmayı başarmıştır. Önceleri Irak İslam Devleti, sonrasında ise Şam'dan aldığı destekten dolayı Irak ve Şam İslam Devleti adını alan DAESH terör örgütüne, hızla bölge dışından yabancılarda katılmışlardır. Farklı milletlerden müteşekkil bir terör örgütü ortaya çıkmıştır. Bu yeni örgütün coğrafi alan hakimiyeti kurması ve bu coğrafyaların Türkiye sınırına kadar ulaşması, Türkiye için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmaya başlamıştır. Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği terör örgütü PKK'nın yanına bir de DAESH eklenmiştir (Sandıklı vd., 2015: 8-15).

Türkiye'nin Ortadoğu'ya uzun sınırının bulunması, birden fazla Ortadoğu ülkesine komşu olması, bölge içi veya dışı aktörlerin Ortadoğu politikalarının kapsamında doğrudan ya da dolaylı olarak Türkiye'nin de yer alması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yoğun ilgi ve ilişki Türkiye'nin gündeminde sürekli Ortadoğu ülkelerinin terör ve müttefikleri üzerinden konuşulmasına neden olmaktadır. Bu mücadelelerde ihtiyaç duyduğu siyasi ve teknolojik destek taleplerinin uluslararası alanda yeterince karşılık bulamamakta, bunların da ötesinde, DAESH terör örgütü ile verdiği mücadele kapsamında yaptığı operasyonlar eleştirilmektedir.

Fakat Türkiye, bu eleştirilere rağmen DAES ile hem kendi sınır hattında önleme dayalı stratejiler uygulamakta hem de uluslararası işbirliği sağlamak için çağrılar da bulunmaktadır. Batılı ülkeler, terörle mücadelede Türkiye'nin müttefiklik taleplerine duyarsız kalıp başka terör örgütleri ile işbirliğini tercih etmekte, PYD/YPG terör örgütüne silah ve eğitim desteği vermeye devam etmektedir. ABD Kongresinden PYD/YPG'ye taşınabilir hava savunma sistemi olarak bilinen Stinger füzesi verilmesine dair izin de çıkmıştır. Bir Türk helikopterinin PKK tarafından farklı bir menşeli ama aynı türdeki bir füze ile düşürüldüğü kamuoyuna yansımıştır. PYD/YPG'ye verilen silahların Türkiye'nin güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır (Korkmaz, 2016).

Türkiye, Batılı müttefikleri hatta stratejik ortakları ile Suriye krizinde bir türlü ortak bir strateji geliştirmemektedir. Ön görülen sebeplerinden bir kaç, DAES ile mücadele, PYD'nin aktörleştirilmemesi ve Esad ile yola devam edilmemesi Türkiye'nin Suriye'deki en önemli öncelikleri arasında yer alırken, başta ABD olmak üzere Batılı müttefikleri bu önceliklerden sadece DAES ile mücadele konusunda kısmen uzlaşmaktadır. Türkiye ile Amerika, DAES ile mücadele edilmesinin gerekliliği konusunda mutabıktır. Ancak ABD, PYD terör örgütünü, DAES ile mücadelenin bir parçası olarak kullanmak isterken, Türkiye PKK terör örgütünün Suriye kolu olan bu örgüte alan açılıp meşruiyet kazandırılmaya çalışılmasına, terör örgütünün araçsallaştırılmasına karşı çıkmaktadır (Çağlar, 2016).

ABD'nin Suriye'deki önceliği DAES ile mücadelede gibi gözükse de ABD Suriye'nin kuzeyinde DAES'in kontrolündeki bölgelerinin nihai durumda YPG tarafından kontrol edilmesini istemektedir. Türkiye ise YPG terör örgütünün bu bölgede varlık bulmasına müsaade etmeyeceğini, edilmemesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle ABD Ortadoğu'daki bölgesel "müttefiki" Türkiye ile YPG arasında bir orta yol bulma arayışı içerisinde olduğu görülmektedir. ABD için bir taşla iki kuş olan, Türkiye'nin çıkmaz sokak olarak gösterdiği bu çaba, YPG terör örgütünün başını çektiği içinde Arapların, Hıristiyanların ve Türkmenlerin yer aldığı iddia edildiği Suriye Demokratik Güçleri (SDG) isimli bir oluşuma gidildi. Bu taktik ile YPG, Kürtlerin azınlıkta olduğu coğrafyada hem yerel destek bulmaya hem de bölgede bir "Kürt koridoru" kurulduğu tezi örtülmeye çalışılmaktadır. Türkiye'nin karşı durduğu YPG konusu gizlenerek, ortadan kaldırılmış gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu hususlar Türkiye ve ABD'nin Suriye'de ortak hareket etme, ortak strateji üretme imkanının kısa vadede mümkün olmayacağını, eğer mümkün olursa da işbirliğinin ömrünün kısa olacağını gözler önüne sermektedir (Orhan, 2015).

ABD'nin Suriye politikasında eğer kritik bir değişim bekleniyorsa, Suriye krizinin uluslararası istikrarı sarsacak boyuta ulaşması ile ABD'nin Suriye'deki önceliğinin DAEŞ'ten Suriye krizinin sonlandırılmasına doğru kayması ile mümkün olabilir (Orhan, 2015). Bu durumda ABD ile Türkiye arasında kuzey Suriye'de DAEŞ sonrası düzen konusunda yaşanan rekabette ABD'nin elinin güçlenmesi olası olacaktır. ABD Suriyeli muhaliflerin DAEŞ karşısında yetersiz olduğunu savunacaktır. Türkiye'yi Azez-Cerablus hattından DAEŞ'i temizlemek için tek seçeneğin YPG olduğu konusunda sıkıştırmak için önemli bir koz elde edecektir. Bu nedenle YPG'nin Kuzey Suriye'de coğrafi bütünlüğü sağlamasının önü açılabilir. Bu gelişme de Türkiye - ABD ilişkileri açısından bir risk faktörü oluşturacaktır (Orhan, 2016).

Başta ABD ve Rusya olmak üzere küresel aktörlerin, Suriye ve Irak konusundaki söylem ve tutumları değerlendirildiğinde soruna kalıcı çözüm bulmak ve bölgede barışı temin etmek amacından artık iyice uzaklaşıldığını söylemek mümkündür. Bu aktörler DAEŞ'in ideolojisinin, İslam bağdaşmadığını bilmelerine rağmen, İslamofobi körüklenmekte, dünya kamuoyuna bu ikisi arasında benzerlik olduğu arz edilmektedir. İslama karşı DAEŞ üzerinden yürütülen algısal operasyon, Suriye'de ılımlı muhalifleri de olumsuz etkilemektedir. Suriye'de muhalifler DEAEŞ ile de savaşıyor olmasına rağmen, oluşan atmosfer ile imaj olarak da mevzi kaybetmektedir.

Trump ve Türkiye;

20 Ocak 2017 tarihinde seçilen ABD Başkanı Donald Trump'ın seçim öncesi ve seçimin hemen sonrasında sergilediği tavırlara istinaden, Türk Amerikan ilişkilerinin yeni bir döneme gireceğine dair Türkiye'de önemli bir beklenti oluştu. Ancak bu yeni dönemin ileriye dönük bir iyileşme mi olacağı yoksa daha çok krizlere mi neden olacağı seçim sürecinde net olarak anlaşılan bir husus olmadı. Trump'ın dış politikaya ilişkin Obama'dan çok farklı söylemlere sahip olsa da bunun reele nasıl yansıtacağı bir merak konusu olarak ortaya çıktı. Ancak beklentileri ne yüksek tutmak ne de Türkiye'nin stratejisini ABD'nin pozisyonuna endekslememenin gerekliliğini genel bir ilke olarak söylemek mümkündür (Yeşiltaş, 2016).

Trump'ın Ortadoğu siyasetini, sadece Türkiye ile değil, geleneksel olarak ABD'yle yakın ilişkiler içerisinde olan Arap rejimleriyle de iyi bir çizgide yürütmek isteyeceği öngörülmüş. Bu nedenle her ne kadar Amerikan iç siyasetine dönük keskin ithamları endişe uyandırsa da özellikle Körfez'deki birçok aktör Trump'ın bölgeye yönelik politikaları konusunda "umut" taşımıştır (Telci, 2017).

Ancak Trump'ın görev süresi içerisinde genel olarak ABD dış politikasında özel olarak Ortadoğu, Suriye ve Irak politikalarında keskin dönüşler olmadığını söylemek mümkündür. Suriye'deki kaos ortamı devam etmekte, Irak'ın üniter yapısını tehdit eden gelişmeler ortaya çıkmıştır. Körfez ülkelerinin de kendi aralarında bloklaşmaya varan gerilimler oluşmuştur. ABD ile Türkiye arasındaki gerilim artarak devam etmiştir. Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturan terör örgütlerine hem siyasi hem lojistik hem de mühimmat destekleri had safhaya ulaşmıştır. Bu desteklerin aşikar edilmesinden de artık çekinilmemektedir.

Sonuç

Cumhuriyetten bu yana Türk dış politikasını belirleyen iki ana ilke Batıcılık ve Statükoculuk olmuştur. Bu iki ilkedeki biri olan statükoculuk, Türkiye'nin dış politikada bazı hususlara riayet etme noktasında hassasiyetli davranmasını netice vermiştir. Konjonktürel yapı da Türkiye'nin bu tercihinin sürdürülebilir olmasına imkân vermiştir. Türkiye, geçmişten günümüze Ortadoğu'da mevcut sınırların korunması, ortaya çıkan sorunların çözülmesi ve yeni sorunların oluşmasını engellemesi, komşularının üniter yapılarının korunması noktasında ilkesel duruşunu bugün de sürdürmektedir. Bunun yanı sıra Batı tarafından dünyaya arz edilen insan hakları, demokrasi gibi evrensel olmuş değerlere olan bağlılığını da devam ettirmektedir. Bütün bunlar idealist anlayışla iç içe geçmiş bir statükoculuk tablosu ortaya çıkarmıştır.

Batıcılık ise politik olarak yüzün Batıya dönük olmasının yanı sıra güvenlik ve tehdit kurgusunda da Batı ile birlikte hareket edilmesi, siyasi ve askeri müttefiklik ilişkisi geliştirilmesi, stratejik ortaklık inşa edilmesi olarak tezahür ediyordu. Bu iki kavram üzerine inşa edilen dış politika Türkiye'nin toptan Ortadoğu Bölgesi ve münferiden Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerini de doğrudan etkiliyordu.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra uluslararası yapının ve politikaların yeniden şekillenmeye başlaması Türk dış politikasında da adım adım ve zamana yayılı şekilde bir değişim ortaya çıkarmıştır. Geline nokta bölgesel bir aktör olduğunu artık telaffuz etmekten çekinmeyen, küresel aktörlüğü hedef edindiğini açıkça deklare eden Türkiye, bölgesel olaylara doğrudan müdahil olmaya çalışmaktadır. Bölgeyle kendi arasında ilişki kurarken bölgenin tarihindeki belirleyiciliği ve miras edindiği bir takım dinamikleri de diğer aktörlere karşı kart olarak açmaktadır. Bu müdahil olma arzusunu yöneten saik salt bir aktör olma arzusu ile sınırlı olmayıp, doğrudan ülke güvenliği ile ilgili gelişmeler olması ve

realizmin öngördüğü üzere ülke güvenliği söz konusu olduğunda bu hususa kayıtsız kalamayacağından da kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan mevcut tablo ise başta ABD olmak üzere küresel veya bölgesel aktörlerle bir rekabet ve politik çatışma alanları oluşturmaktadır.

Bölgeye müdahil olan ülkelerin tutumları değerlendirildiğinde dönemsel, eylemsel ve söylemsel ölçekte idealizm ve realizm ekseninde değişkenlikler olduğu görülmektedir. ABD'nin barış, özgürlük ve demokrasi argümanlarına vurgusu, söylem düzeyinde idealizm ile örtüşmektedir. Ancak eylem düzeyinde realist politikalar yürütmektedir. Türkiye güvenliği ile ilgili konularda bekasını önceleyerek zaman zaman realist yaklaşımlar çerçevesinde tutum belirlerken, sorunun işbirliği ve uzlaşma ile çözülmesi, uluslararası topluma barış çağrıları bu yöndeki girişimleri hem söylem hem eylem düzeyinde idealist politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Irak ve Suriye coğrafyasının ürettiği terör ve terör örgütleri ile mücadele stratejilerindeki farklılık ABD ve Türkiye'yi karşı karşıya getiren bir başka önemli husustur. Terör örgütlerinin araçsallaştırılmamasına ve fiilen meşrulaştırılmamasına, de facto oluşumlara izin verilmemesine Türkiye hassasiyet göstermekte iken, ABD terör örgütlerini partner olarak görmekten, onlara siyasi ve askeri destek vermekten çekinmemektedir.

İki aktörün karşı karşıya geldiği bir diğer husus da yaşanan hadiselerin içerisinde yoğun olan ancak uluslararası ilişkilerin doğasında yok olan insani hususlardır. Öldürülen çocuklar, siviller, göç ve mülteci sorunlarına ABD duyarsız kalmaktadır. Bu ABD'nin kendisini inşa ettiğini iddia ettiği bir takım değerleri ile çelişmektedir. Türkiye'nin mültecilere açık kapı politikası uygulaması, savaşın kayıpları arasında yer alan kadın ve çocukları oluşturduğu sivilleri uluslararası gündeme taşıması bir başka ayrışma noktasıdır.

Son olarak gelişen olaylara bağlı olarak Türkiye'nin BM'nin yapısını sorgulamaya ve tartışmaya açması bu argümanını “dünya beşten büyüktür” olarak formüle etmesi doğrudan ABD hegemonyasını daraltıcı sonuçlar içeren bir mahiyet taşımaktadır. Bu söyleminde Türkiye'nin ısrarcı olması Suriye ve Irak özelinde başlayan aktörler arasındaki farklılaşmanın, rekabet ve politik çatışmanın küresel bir izdüşümü olarak karşımıza çıkmaktadır. BM gibi örgütler şüphesiz ki idealizmin en önemli araçlarıdır. Bu kurumların dünya barışı adına daha işlevsel ve işler hale getirilmesi amacıyla atılması istenen adımlar, talepler de dolayısıyla idealist bir yaklaşımın tezahürüdür.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2012), Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Bursa, Marmara Kitap Merkezi Yayınları, 9. Baskı
- Arı, T. (2002), Uluslararası İlişkiler Teorileri, Alfa Yayınları
- Ateş, D. (2009), Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği, Doğu Üniversitesi Dergisi, 10 (1), s.11-25
- Ateş, D. (2014), Uluslararası Politika, Dora Yayınları
- Blum, W. (2013), Emperyalizmin En Ölümcül Silahı Demokrasi Yalanı, Say Yayınları.
- Bostanoğlu, B. (2008), Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2. Basım
- Çalış Ş. ve Özlük E. (2007), Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapı Sökümü: İdealizm Realizm Tartışması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2007, Sayı 18, ss.225-243
- Çeçen, A. (2005), Türkiye Açısından Suriye, Dergi 2023, sayı 56 s. 35
- Daban C. (2017), “Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası” Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 17, Sayı 33, ss.77-96
- Duran B. (2011), Türk Dış Politikasının İç Siyaset Boyutu: 2010 Değerlendirmesi, Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, SETA Yayınları, ss.15-64
- Efegil E., Musaoğlu N. (2009), Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslar arası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri, Akademik Bakış, Cilt 2, Sayı 4, ss.1-24
- Erdağ, R. (2013), Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt: 8, Sayı:1, ss: 51-76
- Evren M. (2015), “Locke ve Rousseau'nun Doğa Durumu ve Mülkiyet Anlayışlarının Karşılaştırılması”, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 6, ss.31-44
- Gökcan Ö. (2018), Türkiye Suriye İlişkilerinde Bir Kırılma Noktası: Ekim 1998 Krizi veya Diğer Bir İfadeyle İnan Edilmemiş Savaş, Akademik İncelemeler Dergisi, 13(1), ss.169-198
- Gözen, R. (2011), Türkiye ve Arap Baharı: Değişimi Açıklamak ve Anlamak, Adam Akademi, 2011/2, ss. 1-25
- Gözen, R. (2013), “Amerikan Dış Politikası”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını sayı: 2609
- Gözen, R. (2015), İdealizm, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Der. Ramazan Gözen, İletişim Yayınları

- Gürbüz, V. (2002), Bir İdeal, Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 29-30, Mayıs Kasım, s.87-99
- Gürses, E. (2002), “ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm”, Jeopolitik Strateji Dergisi, İlkbahar
- Karabulut U., Eryılmaz E. (2016), PKK Terör Örgütü ve Türkiye Suriye İlişkilerine Etkileri (1991-2003), Belgi Dergi, Sayı :11/1 ss.17-40
- Kıbaroğlu, M. (2004) , “Kayıp Bill Clinton”, Atom Bilim Dergisi, cilt: 60 sayı: 2 s. 30-32
- Kissinger, H. (1995), Diplomasi, Amerika, Türkiye İş Bankası Yayınları s. 212-230
- Oran, B. (2009, Türk Dış Politikası Cilt 1, İletişim Yayınları
- Oytun, O.(2005), “Suriye, Dönüşüm ve Türkiye, Stratejik Analiz”, sayı: 65 s.18
- Öğür, B. B., Zana Balcı, A. (2014), “Kuzey Irak – Türkiye İlişkileri: Pkk, Güvenlik ve İşbirliği”, Ortadoğu Araştırma Merkezi, s. 42-51
- Özdağ Ü.(2003), "Türk Amerikan ilişkilerinde Irak Krizi", Stratejik Analiz, cilt: 4 sayı: 37, s.32
- Özdağ, Ü. (2008), “Telafer Bir Türkmen Kentinin ABD Ordusu ve Peşmergelere Karşı Direnişi”, Fark Yayınları, s.25
- Sağlam, Z. (2006), Türkiye ABD İlişkilerinde Suriye Boyutu, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl: 2 Sayı: 3, ss.121-133
- Sandıklı A., Ünal B., Semin A. (2015), Irak ve Suriye’deki Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri, Bilgesam Yayınları,
- Sinkaya B. (2011), Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi, Adam Akademi, 2011/1, ss.79-100
- Taşpınar, Ö. (2008), “Türkiye’nin Neo-Osmancılık ve Kemalizm Arasındaki Ortadoğu Politikaları”, Carnegie Mellon Beyaz Kâğıtları, cilt: 10 s.7
- Uğrasız B. (2003), “Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, ss.139-145
- Üstünel, R. (2014), “Realizm İlkeleri Işığında BM Uygulamalarında Libya ve Suriye İkilemi”, Ankara, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

İnternet Kaynakları

- Akbal Ö., ABD'nin Irak Politikası ve IŞİD, 21.yy Türkiye Enstitüsü, 07.07.2014,
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/07/07/7691/abdnin-irak-politikasi-ve-isid> Erişim Tarihi:20.06.2018
- Anadolu Ajansı, Suriye'nin terör örgütü PKK'ya sağladığı destek CIA belgesinde ortaya çıktı, 03.02.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyenin-terror-orgutu-pkkya-sagladigi-destek-cia-belgesinde-ortaya-cikti/740640> Erişim Tarihi:20.06.2018
- Bila F. “Davutoğlu sıfır sorunda ısrarlı” Milliyet, 19.09.2011,
<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/davutoglu--sifir-sorun-da-issarli-1440577/> Erişim Tarihi:20.06.2018
- Çağlar İ., “Rakibin Bile Akıllısı”, <https://www.setav.org/rakibin-bile-akillisi/>, E.T: 11 Ağustos 2016
- Fars Haber Ajansı, Amerikan karşıtlığı Türkiye’de zirve yaptı, 07.02.2018,
<http://tr.farsnews.com/world/news/13961118000164>
- Hürriyet, “Davutoğlu, Türk-Arap İşbirliği Forumu’nda Konuştu”,
<http://www.hurriyet.com.tr/davutoglu-turk-arap-isbirligi-forumunda-konustu-14985312>, E.T: 10.06.2010
- Korkmaz S. C., “Türkiye’nin Terörle Mücadelesi ve Batı’nın Sözde Müttelikliği”,
<http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/5037?s=orsam|turkish>, E.T: 29 Aralık 2016
- Milliyet, “Komşularla sıfır sorun mobilya sektörüne de yaradı” 29.12.2010,
<http://www.milliyet.com.tr/komsularla-sifir-sorun-mobilya-sektorune-de-yaradi-ekonomi-1332361/> Erişim Tarihi:20.06.2018
- Obama'nın ilk Asya çıkarması, BBC, 13 Kasım 2009,
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/11/091113_obama_asia
- Obama Savaşı Bitime Sözümlü Tuttum, Amerika'nın Sesi, 28.28.2018,
<https://www.amerikaninsesi.com/a/obama-sava-bitirme-sozumu-tuttum101715808/886816.html>
- Orhan O., “ABD’nin Suriye’de Bir “B Planı” var mı”,
<http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4699?s=su%7Cturkish>, E.T: 15 Nisan 2015,

- Orhan O., “Kuzey Suriye Cephesinde Köşe Kapmaca”, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4697?s=su%7Cturkish>, E.T: 12 Nisan 2016,
- Öztürk K. Trump İslam dünyası için umut mu, kabus mu?, Yeni Şafak, 31.01.2017, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/kemalozturk/trump-islam-dunyasi-icin-umut-mu-kabus-mu-2035889> E.t. 20.06.2018
- Sputniknews, Beyaz Saray: Irak’ın Toprak Bütünlüğünden Yanayız, 25.09.2017, <https://tr.sputniknews.com/abd/201709251030303709-beyaz-saray-referandum-ikby/> E. T. 20.06.2018
- Telci İ. N., “Trump’ın Başkanlığı Ortadoğu İçin Ne Anlama Geliyor”, <https://www.setav.org/trumpin-baskanligi-ortadogu-icin-ne-anlama-geliyor/>, E.T: 29.01.2017
- USASabah, Obama’nın 4 yıllık Suriye politikası, 4.10.2015, <http://www.usasabah.com/Guncel/2015/10/04/obamanin-4-yillik-suriye-politikasi> E.T. 21.06.2018.
- Yeşiltaş M., “Trump, Ortadoğu ve Türkiye”, <https://www.setav.org/trump-ortadogu-ve-turkiye/>, E.T: 20 Kasım 2016.